

УДК 336.717

В. А. Кльоба,
аспірант, Університет банківської справи НБУ, м. Київ
Р. А. Кльоба,
аспірант, Університет банківської справи НБУ, м. Київ

ВДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ І ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Банківська система виступає однією із важливих складових механізму сучасної ринкової економіки. Основою банківської системи є банківські установи, які володіють певною сукупністю важелів впливу на фінансову, інвестиційну, виробничу та інші сфери народного господарства. В сучасних умовах проблема вдосконалення аналізу і прогнозування банківської діяльності є досить актуальною і повинна розглядатися як важливий елемент підвищення ефективності банківських установ.

The banking system comes forward as one of important constituents of mechanism of modern market economy. Basis of the banking system are bank institutions which own the certain aggregate of levers of influence on, investment, productive and other financial spheres of national economy. In modern terms problem of perfection an analysis and prognostication of bank activity is actual enough and must be examined as an important element of increase of efficiency of bank institutions.

ВСТУП

Вагомий внесок у розробку теорії та практики аналізу і прогнозування діяльності банків зроблено у працях вітчизняних учених: Васоренка О. [4], Вовчак О. [3], Луціва Б. [6], Мороза А. [2], П Примостки Л. [7], Реверчука С. [8] та ін. На жаль, увага багатьох науковців та практиків недостатньо приділялась розробці та впровадженню сучасних методик і рекомендацій щодо аналізу та прогнозування діяльності банку. Публікації з цієї проблеми присвячені лише окремим напрямкам та підходам до її визначення. Необхідність вирішення завдань пов'язаних з розробкою теоретико-методологічних та прикладних засад вдосконалення планування і прогнозування банківської діяльності, визначає актуальність теми, окреслює об'єкт, предмет та мету дослідження.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних засад, розробка методичних підходів та практичних рекомендацій щодо вдосконалення аналізу та прогнозування діяльності банку в умовах посилення конкуренції. Об'єктом дослідження є банківська система України та окремі банківські установи. Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади аналізу та прогнозування діяльності банку в умовах посилення конкуренції. Теоретичною і методологічною основою роботи слугували наукові дослідження, викладені у працях українських та зарубіжних учених з теорії фінансів, грошей та грошового обігу, ризику, теорії управління. Інформаційною основою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, статистичні матеріали Національного банку України, Асоціації українських банків, звітні дані банків, дані періодичних видань, інтернет-видань.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В умовах зростаючої відкритості банків України та послідовної їх інтеграції у світову економіку завдання забезпечення підвищення ефективності їхньої діяльності стає ак-

туальним у контексті необхідності покращання управління фінансовою стійкістю нашої банківської системи. Це викликано впливом зовнішнього середовища, яке на сьогодні характеризується наслідками фінансово-економічної кризи, та внутрішнього — поглибленням конкуренції та консолідацією банківського бізнесу. Вплив стану внутрішнього середовища спричиняє ймовірність виникнення загроз, які перешкоджають процесу реалізації стратегічних напрямів розвитку банку з точки зору прибутковості та мінімізації ризикованості.

У економічній літературі аналіз класифікується за різними ознаками. Ці ознаки доцільно використовувати і під час класифікації видів аналізу банківської діяльності. З огляду на періодичність проведення аналіз фінансової стійкості може класифікуватися так: щоденний; щотижневий; місячний; квартальний; річний. Залежно від спектра досліджуваних питань аналіз банківської діяльності поділяється на два види: повний, коли вивчаються всі аспекти діяльності банку, тобто зовнішні та внутрішні його зв'язки; тематичний, коли розглядається тільки вузьке коло питань, що дає змогу виявити можливості поліпшення окремих напрямів діяльності комерційного банку [9].

За суб'єктами (користувачами) розрізняють аналіз: внутрішній, тобто для внутрішнього користування (результати аналізу являють собою комерційну і банківську таємницю), і зовнішній, що проводиться на підставі фінансової і статистичної звітності органами державного нагляду, акціонерами, інвесторами, аудиторами. За охопленням об'єктів, що досліджуються, розрізняють такі види аналізу: суцільний, коли досліджуються всі об'єкти для визначення всебічного фінансового стану банку; вибіркового, коли вибирається один або кілька об'єктів дослідження для їх подальшого глибокого аналізу.

Залежно від мети і характеру аналізу розрізняють такі його види:

1. Попередній — проводиться до здійснення якоїсь операції для обґрунтування управлінських рішень і планових завдань, прогнозування й оцінки очікуваного виконання плану, попередження небажаних результатів, а також для оцінки стану рахунків, з метою виявлення можливості здійснення комерційним банком нових фінансових операцій.

2. Оперативний — проводиться відразу після певної операції або у випадку зміни ситуації за короткий проміжок часу (добу, декаду тощо); здійснюється у процесі поточної роботи банку для оцінки дотримання нормативів ліквідності, норми обов'язкового резервування й інших показників.

3. Підсумковий (заключний) — проводиться за певний звітний період часу (місяць, квартал, півріччя, рік). Його цінність полягає в тому, що діяльність банку вивчається комплексно і всебічно за звітними даними відповідного періоду; цей вид аналізу застосовується для визначення ефективності діяльності комерційного банку за звітний період, оцінки його фінансового стану, а також виявлення резервів підвищення прибутковості.

4. Перспективний — застосовується для прогнозування основних фінансових показників (капіталу, валюти балансу, обсягу кредитно-інвестиційного портфеля тощо) і результатів фінансової діяльності.

Залежно від об'єкта дослідження аналіз банківської діяльності поділяється на такі види:

1. Функціональний — дає змогу виявити спеціалізацію діяльності комерційного банку, його місце в системі розподілу банківських послуг, форми і перспективи взаємодії з іншими контрагентами системи, а також оцінити ефективність і доцільність функцій, виконуваних банком. У результаті такого аналізу виявляються можливості підвищення прибутковості й ліквідності банківських операцій завдяки виключенню неефективних (одночасно з'ясовується ступінь надійності й конкурентоспроможності банку).

2. Структурний — проводиться за видами банківських операцій і дає змогу визначити склад і питому вагу економічних контрагентів за активними і пасивними операціями, а також структуру доходів, витрат і прибутку банку.

3. Операційно-вартісний — завдяки цьому аналізу розширюється уявлення про прибутковість банку, вартість і рентабельність (або збитковість) конкретних операцій. Він дає змогу оцінити значення кожного виду операцій у формуванні прибутку банку і розробити основні напрями депозитно-кредитної політики за кожним контрагентом з метою максимізації прибутку.

Макроекономічний аналіз банку як одного з учасників фінансового ринку дає змогу визначити масштабність активно-пасивних операцій і банківського прибутку конкретного банку в загальному обсязі банківської системи країни, а також рівень участі комерційного банку або групи банків у формуванні грошової маси, розподілі банківських послуг, регіональному розподілі кредитних ресурсів. Аналіз масштабності активно-пасивних операцій здійснюється через порівняння масштабів конкретних видів операцій із середніми або абсолютними (максимальними і мінімальними) значеннями аналогічних показників по банківській системі в цілому [4].

Аналіз прибутковості діяльності комерційних банків включає: розрахунок показників, які характеризують прибутковість діяльності банку в цілому; якісний і кількісний аналіз структури доходів і витрат; аналіз прибутковості окремих операцій банку. При аналізі прибутковості діяльності банку в цілому можуть бути використані показники (коефіцієнти) прибутковості (рентабельності), які застосовуються в практиці роботи банків. Якісний і кількісний аналіз

структури доходів і витрат банку може бути проведено аналогічно вищевикладеному аналізу структури активних і пасивних операцій. При цьому деталізація аналізу структури доходів і витрат також буде визначатися відповідно інформації, яка доступна особі, що проводить аналіз. При аналізі прибутковості окремих операцій банку повинні враховуватися отримані доходи, а також прямі та непрямі витрати на їх проведення. В зарубіжних банках такому аналізу приділяється особлива увага, оскільки на його основі можна скоротити обсяг менш прибуткових операцій і збільшити обсяг більш прибуткових, реорганізувати структурні підрозділи банку тощо. При порівнянні стану і результатів діяльності банку за вибраний період також може бути проведено якісний і кількісний аналіз. При якісному аналізі роблять висновки про активність банку в сфері розширення його діяльності як із залучення коштів нових категорій вкладників, так і з проведення нових видів операцій, пов'язаних з розміщенням коштів банку. При кількісному аналізі можна зробити висновки про зміни значущості окремих операцій в діяльності банку, а також про поліпшення чи погіршення показників, які її характеризують.

Порівняння результатів діяльності банку з результатами діяльності інших банків необхідне для оцінки ролі та місця банку в кредитно-фінансовій системі країни, а також для більш повної оцінки ефективності його роботи. Узагальнення результатів проведеного аналізу дозволяє визначити фактори, які впливають на діяльність банку, і підготувати рекомендації щодо приймання управлінських рішень, спрямованих на її поліпшення.

Планування фінансово-економічної діяльності та розвитку банків повинно ставити перед собою систему науково обґрунтованих положень про їх значення, роль, кінцево мету функціонування як цілісної системи, шляхи, способи і методи розв'язання проблем розвитку на інноваційній основі. Ці проблеми повинні об'єктивно відображати головні тенденції майбутнього, що виникнуть в Україні внаслідок реалізації соціально-економічної політики розвитку. Система цілей і методів розв'язання проблем може стати основою для побудови моделі розвитку банків у перспективі, формування економічної стратегії й тактики їх розвитку, досягнення головної мети.

Стратегія розвитку кожного банку визначає генеральний напрям його діяльності на плановий період, а також головні проблеми, на яких необхідно зосередити зусилля та засоби для отримання з мінімальними затратами матеріальних, трудових і фінансових ресурсів максимального економічного ефекту. При цьому стратегія впливає з політики удосконалення розвитку і розміщення установ банку в різних регіонах. Тактика визначає способи розв'язання завдань, що удосконалюють конкретні соціально-економічні особливості в даний період у регіоні й забезпечують досягнення економічного ефекту на кінцевому етапі планового періоду. Ринкові умови господарювання, зростання господарсько-економічних зв'язків, науково-технічний прогрес, інноваційні процеси висувають на перший план питання вибору, обґрунтування мети і завдань розвитку банку. Цільова програма розвитку банку повинна становити систему кількісних і якісних характеристик його перспективних станів. Йдеться про створення такої системи, яка гарантувала б послідовне підвищення прибутковості кожного підрозділу, що входить до складу банку.

Основні напрями реалізації цільової комплексної програми розвитку банку можна окреслити наступними завданнями: удосконалення методів і форм збалансованого надання послуг; поліпшення забезпечення ресурсами; удосконалення матеріально-технічного забезпечення, розвитку матеріально-технічної бази; удосконалення системи

заходів щодо розвитку філіалів та відділень; удосконалення структури організації й управління банком; розширення науково-дослідницької діяльності.

Поряд з впровадженням нових методів, засобів і технологій розвиток банків передбачає удосконалення організації системи надання послуг, управління мережею відділень і профільних напрямів розвитку. Важливим аспектом планування є використання госпрозрахункових механізмів забезпечення господарської діяльності банків, підвищення ефективності надання населенню платних послуг. Планування і прогнозування розвитку може здійснюватися з орієнтацією як на регіональні умови функціонування, так і на загальнодержавні, з врахуванням міжнародного співробітництва. При цьому беруться до уваги такі фактори, як спеціалізація банків, їх значення у масштабах країни, міжрегіональний чи локальний характер діяльності та інші.

При плануванні та прогнозуванні діяльності необхідно планувати і прогнозувати розвиток матеріально-технічної бази, забезпечення трудовими й інтелектуальними ресурсами, фінансове забезпечення, забезпечення господарської діяльності, інвестування розвитку мережі відділень.

Розгляд напрямів прогнозування розвитку може бути орієнтований на використання макроекономічних нормативів, що обчислюються на умовну кількість населення регіонів (1 тис. або 10 тис. жителів), які підходять для визначення основних напрямів розвитку з метою досягнення найвищих показників.

При розгляді методологічних основ планування і прогнозування розвитку банку суттєвим є розгляд питання інтенсифікації діяльності, підвищення ефективності та якості послуг. Це зумовлено змінністю практично всіх компонентів, що забезпечують функціональну діяльність підрозділів банку. У зв'язку з цим виникає необхідність визначення навантаження на одного працівника й ефективності використання відповідних потужностей. Прогнозування фінансової діяльності банку на сучасному етапі розвитку економіки є складним етапом фінансового планування. Досвід країн із розвинутою ринковою економікою свідчить про неухильне підвищення ролі фінансового планування в банках. І це дає їм можливість уникати значних прорахунків і пов'язаних із ними втрат. Однак, на жаль, сучасні методи планування і управління фінансами далекі від ідеалу як за своєю структурою, так і за способами використання.

Безсумнівний інтерес викликає питання про напрями і специфіку застосування прогнозовної моделі на рівні банку. Нині прогнозування фінансової діяльності суб'єкта господарювання відіграє важливу роль. Потрібні нестандартні підходи, які передбачають розробку і реалізацію нових, гнучких методик, спрямованих на універсальне співвідношення планованих фінансових показників.

Процес прогнозування необхідно починати з прогнозу обсягів продажу, після чого визначаються необхідні активи для підтримки його рівня і приймається рішення щодо джерел фінансування необхідних активів. Потім можна спроекувати план руху готівки і балансові звіти.

Прогноз обсягу продажу, який є початком усього процесу прогнозування, дає змогу отримати таку інформацію: передбачувані затрати на здійснення мети планування або видатки, які пов'язані з продажем (реалізацією) і маркетинговими рішеннями; передбачуваний обсяг робіт, що закладений у календарний план при плануванні виробничих потужностей (інакше кажучи, потреби у трудових і матеріальних ресурсах та організації їх використання) [1].

Прогноз обсягів слід починати з огляду величин про-

дажу за минулі 2—3 роки, використовуючи графічну форму. Беручи за основу попередні тренди обсягів продажу й прогноз загальноекономічного стану, можна спрогнозувати темп зростання обсягу продажу протягом року та прибуток із продажу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведених досліджень наведемо деякі фактори, які повинен розглядати банк у процесі прогнозування обсягів продажу:

1. Рівень економічної активності на ринку, де працюють філії та відділення (наскільки стійкий економічний стан очікується в кожному регіоні).

2. Майбутня частка ринку, яку може зайняти банк на кожній території.

3. Реальні можливості банку, потенціал його конкурентів, впровадження нових послуг, що можуть бути заплановані як банком, так і його конкурентами.

4. Стратегії ціноутворення. Наприклад, чи планує банк підвищити ціни для зростання прибутку або понизити їх для збільшення частки ринку та отримання переваг від економії на витратах?

5. Інфляційні впливи на ціну. Банк може планувати підвищити ціни у середньому на величину очікуваного підвищення рівня інфляції.

6. Вплив рекламних кампаній, умов кредитування, просування товарів тощо. Будь-який прогноз фінансових вимог повинен включати визначення: розміру необхідних грошових фондів протягом даного періоду; частини цих фондів, які будуть утворені з внутрішніх джерел протягом аналогічного періоду; потреби у зовнішніх джерелах фінансування, за мінусом утворених фондів від необхідних.

7. При плануванні необхідно розробляти попередній прогноз, ґрунтуючись на продовженні минулих трендів і видів політики у майбутньому, що забезпечить керівників базовим прогнозом. Потім модифікується модель із метою визначення, який ефект матимуть різні операційні плани, що можуть вплинути на фінансовий стан банку та його прибутку.

Література:

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність". — Режим доступу: www.rada.gov.ua
 2. Банківські операції: підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. д. е. н., проф. А.М. Мороза. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.
 3. Вовчак О. Д. Державне регулювання банківської інвестиційної діяльності в Україні: автореферат дис. д. е. н. / О. Д. Вовчак. — Львів, 2006. — 38 с.
 4. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: посібник / О.В. Васюренко. — К.: Вид. центр "Академія", 2001. — С. 186—190.
 5. Кльоба Л. Г. Управління банківською інвестиційною діяльністю: монографія / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. — Львів: Тріада плюс, 2007. — 194 с.
 6. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. — 320 с.
 7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
 8. Реверчук С.К., Кльоба Л. Г., Паласевич М.Б. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю: монографія / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. — Львів: Тріада плюс, 2007. — 352 с.
 9. Сучасні концепції менеджменту: навч. посіб. / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 536 с.
- Стаття надійшла до редакції 05.03.2010 р.*